

CRISTINA PERI ROSSI

Ironija upornega duha

*Pisanje naju je ločilo:
vsega, kar sem vedela o tebi,
naučila sem se v knjigah,
manjkajočemu
sem besedo poiskala sama.*

Cristina Peri Rossi

Cristina Peri Rossi (Montevideo, Urugvaj, 1941), esejistka, pesnica, pisateljica, predavateljica primerjalne književnosti, prevajalka in publicistka, je s svojimi šestimi pesniškimi zbirkami, šestimi zbirkami kratkih zgodb, štirimi romani, z drugimi publikacijami in s knjigo osebnih spominov na Julia Cortázarja uresničila napoved šestletne deklice, ki je šokirala vso družino: "Pisateljica bom!" Peri Rossijeve se je zaradi prenovitvenega, avantgardnega duha že na samem začetku prijel sloves emblematične pesnice in pisateljice. Vojaški državni udar v Urugvaju jo je pognal v izseljenstvo. To je tudi ločnica med dvema obdobjema, na kateri bi lahko grobo razdelili njeno ustvarjanje. Ta sta predizseljensko in izseljensko obdobje. Sama ocenjuje, da je bilo sprva njeno pisanje bolj socialno in politično angažirano, saj je bil v tistem začetnem obdobju pritisk zgodovine na posameznika večji in je zato zahteval svoj odraz v besedi. Angažirano ostaja tudi njeno ustvarjanje v izseljenstvu, le da to glede na pritiske okolja in njeno odzivanje nanj priključuje in razvije druge izrazne oblike.

V svoji zgodnji fikciji, *Viviendo (Živeč)*, *Los museos abandonados (Zapuščeni muzeji)*, *El libro de mis primos (Knjiga mojih bratrancev)*, *Indicios pánicos (Panična znamenja)* in *Evohé* (to je vzklík, s katerim so se bakhantke obračale k svojemu veseljaškemu bogu Bakhu), se Peri Rossijeva osredotoča na erotično in politično problematiko ter se pogloblja v razmišljanje o funkciji umetnosti. Tematsko žarišče pesniške zbirke *Evohé* je lezbična seksualna identiteta. Izhajajoč iz Saphinega citata si prizadeva označiti ljubezen med ženskami s pomočjo metafor "žensko telo kot tempelj" in "ljubezen kot molitev". Naslov pesniške zbirke je sposojen pri Evripidovi igri *Bakhantke* in njena rdeča nit vodi od svete k posvetni ljubezni, tako kot so bili bakhantski rituali sprva religiozni, sčasoma pa so postali profani. Peri Rossijeva se poigrava s svetostjo in posvetnostjo ter upodablja žensko telo kot posvetno svetost. Ostra in vztrajna je v svoji kritiki krščanstva in vsake organizirane religije; te pesmi namreč prikazujejo, na kak način lezbična ljubezen izziva družbeni sistem vere. Posvetni družbeni sistem pa je predmet kritike *Paničnih znamenj*, kjer se je protagonist prisiljen soočiti s težavno odločitvijo, ali naj svojega ljubimca ovadi vladajočemu režimu. Te pesmi so nabite z obsodbami takratne "fašistično" avtoritarne urugvajske (in na splošno južnoameriške) družbe. Danes je ta tekst moč brati kot slutnjo vojaške vlade, ki je v Urugvaju z državnim udarom prišla na oblast leta 1973, leto zatem, ko je Peri Rossijeva odšla v izseljenstvo v Barcelono.

Raziskovanje teh tem – politike, erotike in funkcije umetnosti – je prisotno tudi v izseljenstvu, vendar se ustvarjalkin stil spremeni. Pojavi se nezaupanje do visokih modernističnih oblik literarnega izražanja, pripovedni glas postane bolj razdrobljen, v jeziku skuša najti orodje, ki naj bi primerno ponazorilo izkušnjo. Izseljenstvo prinese tudi novo, skoraj obsesivno temo: potovanje in njegov učinek na posameznika. Od romana *La nave de los locos (Ladja norcev)* in pesniške zbirke *Descripción de un naufragio (Opis brodoloma)* dalje postanejo ladje, voda, otoki, tuja mesta, jezikovni premiki in tesnoba klataštva ponavljajoče se teme v njenih delih.

Ladja norcev je najverjetneje njen najbolj mednarodno bran roman. Gre za zelo kompleksno delo z glavnim junakom izseljencem Iks (X) in o njegovem potikanju po svetu. Iks v bistvu poseblja vse marginalizirane družbene sloje. To je politični roman, saj je v njem prisotna kritika patriarhalne in heteroseksistične družbe ter krščanske ideologije. V pripovedi je jasno izraženo stališče, da je vse te tri represivne družbene aspekte treba napasti skupaj in ne posamezno. Protagonist romana je impotenten, temu se postarana prostitutka posmehuje. Nato se Iks zaljubi v žensko, ki prisega, da se ne bo nikoli več ljubila z moškim. On sanja, da je edini možni način zrušenja patriarhata, da se moški odpovejo spolnosti kot dejanju ljubezni. Zaključna misel romana je, da konec moške nadvlade v simbolnem falocentričnem pomenu predstavlja začetek nujno potrebne družbene spremembe. Hkrati s kritiko družbenih in političnih norm se roman sprašuje tudi o lastni učinkovitosti znanilca sprememb. Dejanjsko je sposobnost jezika, še posebno literarnega jezika, da se navezuje na

eksistenco drugega, neprestano izpraševana. Rast mesta, kapitalizma in moderne ideologije je dojeta kot vsemogočna, neprilagodljivim in nesprejemljivim pa prepušča le obrobne predele družbe. To je razvidno iz primerjave med Otokom, kjer živijo izseljenci in pregnanci, in Mestom, ki ga morajo občasno obiskati. Iks občuti v mestu grozno paniko, mestni prebivalci pa so opisani kot avtomati, ki se v življenju brigajo zgolj zase in nočejo prepoznati sveta, v katerem živijo. Ta roman, pisateljica pravi, da je njen najboljši, je hkrati poln upanja in obupa, v eni sapi opeva in kritizira, poln je nasprotij, drobcev, krožečih okoli osrednje dileme, kako je moderni čas naravnana na izgon tistih, ki se vanj niso sposobni vključiti.

Tudi v kratkih zgodbah se Peri Rossijeva ukvarja s kritiko represivne družbe. Na njeno kratko prozo je imel velik vpliv Julio Cortázar. Na slavnega Argentincega pa je mlada Cristina, ko je v sedemdesetih prišla v Pariz, naredila velik vtis;

namenil ji je petnajst pesmi in ji baje kasneje ljubezen tudi javno izpovedal. Obema pisateljema je skupno prikazovanje družbene krize na fantastičen in nadrealističen način. Druge podobnosti so dvojne oziroma razcepljene osebnosti, večplastnost realnosti, poigravanje z jezikom ter poetičnost pripovedi. Zanimivo je, da se v naslovih dveh pisateljičinih zbirk kratkih zgodb pojavijo muzeji: *Museos abandonados* (*Zapuščeni muzeji*) in *Museo de los esfuerzos inútiles* (*Muzej nesmiselnih prizadevanj*). Muzej simbolizira zanimanje za umetnost. Funkcija umetnosti in odnos med jezikovnim izražanjem ter izkušnjo sta pogosti temi njene kratke proze. V nekaterih zgodbah se posveča raziskovanju pomena stalnih besednih zvez, na primer v zgodbi *Sorda como una tapia* (*Gluh kot kamen*), še posebej tistih zvez, ki se navadno uporabljajo le v enospolni obliki (ženski ali moški), in preiskuje vpliv jezikovno izražene spolnosti v besedni zvezi na govorca oziroma govornico. V kratki zgodbi *La rebelión de los niños* (*Otroški upor*) se ukvarja z odnosom otrok do jezika, kajti jezik je orodje represivne družbe, ki mu narekuje vnaprej določene pomene in rabe, čeprav so skregani z vsakršno logiko. Otroški junaki izzovejo ta jezik v službi represije in si izmislijo lastne besede ali pa odklanjajo govor odraslih. Iz njenih kratkih zgodb je jasno razvidno zanimanje za strukturalizem in psihoanalizo.

V tukaj predstavljeni kratki zgodbi *La tarde de dinosaurio* (*Dinozavrov popoldan*) iz istoimenske zbirke iz leta 1976 je funkcija jezika ena osrednjih tem. V zgodbi se prepletata realni in sanjski svet, jezik prehaja meje med enim in drugim in se pri tem spreminja. V realnem svetu je jezik v rokah vladajočih, je orodje represije, ki se ji v svojih besednih igrah uprejo le glavni junak – fantek, ki vsako noč sanja o prihodu dinozavra, njegova sestra, poglobljena bralka slovarja, ter njun oče številka ena, ki se ni sposoben vključiti v obstoječo družbo. Družbena kritika se tako kaže v rabi jezika, pa tudi v soočenju dveh družbenih segmetov, ki jih predstavljata oba očeta: oče številka ena spada med poražence, medtem ko je oče številka dve na zmagovalni strani. Oče številka ena predstavlja individualističnega intelektualca, ki se je nesposoben prilagoditi novim družbenim pravilom, medtem ko je oče številka dve robot v službi uniformiranega potrošništva. Fantek je razpet med to dvoplastnostjo realnega sveta in se zateka v sanjski svet. V realnem svetu je jezik orodje zatiranja, je konvencionalen, sovražen in imperialističen, saj ga podpira določena moč, naj bo ekonomska ali politična. Sanjski svet pa je v svojem bistvu igra, poigravanje čutov in misli, tako da tudi jezik postane večplasten, igriv, nagajiv, celo nesmiseln. Nasprotno od utesnjujočega in zavirajočega realnega sveta je sanjski svet ustvarjalno in osvobajajoče pribežališče. Otroški pogled pripovedovalca izkazuje željo po ohranitvi časa, strah pred izgonom iz sveta otrok v svet odraslih, kjer čas postane sovražnik. Zgodba se odvija v nekem nedefiniranem času, čeprav so očitne navezave na določene resnične zgodovinske dogodke – državni udar, sprememba družbe. Težko določljiv je tudi kraj dogajanja, vendar bi lahko določili tri dogajalne sfere: podoživljanje dogodkov s prvim in drugim očetom se dogaja v realnem svetu, torej v pisarni, v šoli, v parku, dinozaver nastopa v

sanjskem svetu, katerega prostor je morje, prestopni svet oziroma stik med enim in drugim pa predstavlja plaža, na kateri fantek pričakuje prihod dinozavra. Tudi pripovedni način ni enoten, temveč niha od lirične do realistične pripovedi. Pomembni elementi so tudi ironija, humor, poigravanje z večpomen-skostjo in dvoumnostjo, skratka iskanje neke izrazne avtentičnosti.

Peri Rossijeva pravi, da si tem ne izbira načrtno, ampak se jim pusti preplaviti in svoj način izražanja prilagodi njihovim vsebinskim zahtevam. *Babel Bárbara* (*Barbarski Babilon*), *La última noche de Dostojevski* (*Dostojev-skega zadnja noč*) in *Cosmoagonías* (*Kozmoagonije*) so njena sodobnejša dela, ki se stalnih tem lotevajo z nedvoumno postmodernistično občutljivostjo. Poezija *Barbarskega Babilona* je senzualna, lezbično orientirana, vendar pa je koncept "ženske" zvezan s konceptom babilonskega stolpa, tako da se mnogoterost pomena jezika enači z mnogoterostjo pomena ženskega telesa. Rezultat je skrajno dvoumna fuzija in konfuzija spolnosti in jezika. V romanu *Dostojevskega zadnja noč* je poudarek na dojemanju pisanja in branja kot erotičnih aktivnosti, tako kot je erotično avanturistično in manipulativno obnašanje protagonista, ki je zasvojen z igrami na srečo in zaljubljen v svojega terapevta. Kratke zgodbe *Kozmoagonije* razsvetljujejo vlogo pisatelja v obdobju multinacionalnega kapitalizma. Tako kot v zgodnejših delih je mesto predstavljeno kot domovanje kapitalistične ideologije, vendar pa se te sodobnejše zgodbe razlikujejo od ostalih v tem, da so prežete z dvomom, ali sploh še obstaja kak prostorček, kjer bi bili varni pred to ideologijo.

Že od vsega začetka je bil stil Peri Rossijeve edinstven zaradi kombinacije fantastičnega, poetičnega, političnega in visoko literarnega. Tako v poeziji kot v prozi je njeno pisanje jezikovno in vsebinsko mnogoplastno. Bralcem, ki se pri njenih delih osredotočijo zgolj na posamezen aspekt, ostaja celovita podoba zakrita in nedoumljiva. Njeno delo so zaradi različnih načinov branja in razumevanja označevali kot izseljensko literaturo, lezbično literaturo (predvsem v zvezi s poezijo), feministično, fantastično, post-boom literaturo, alegorično, erotično, protimeščansko in psihoanalitično literaturo, če naštejemo le najbolj pogoste oznake. Pisanje Peri Rossijeve je raziskovanje družbenega, seksualnega in političnega sveta tistih članov družbe, ki izzivajo vladajoči sistem. Njena identiteta lezbične izseljenke, ki si prizadeva osvestiti svet glede marginaliziranih eksistenc in pri tem minira vse bistvene premise zahodne družbe, to je njene heteroseksualne, patriarhalne, kapitalistične in religiozne temelje in vrednote, je vplivala tudi na način sprejemanja njenega dela. Kljub kritičnosti in provokativnosti pa je bilo njeno delo nagrajeno z različnimi literarnimi priznanji.

Veronika Rot